

שמעתא עמיקתא

גליון תקפ"ב | פרשת וירא | תשפ"ד | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובב"א

פניני הלכה

האם הצבור רשאי למנות ש"צ שלא נתמלא זקנו

איתא בחולין (כד:) ת"ר נתמלא זקנו ראוי ליעשות שליח ציבור ולירד לפני התיבה ולישא את כפיו. ופרש"י שליח ציבור - לכל צרכיהם, לתקוע בשופר, ולנדות, ולמנות פרנס (וי"ג להמנות פרנס).

והקשו התוס' (שם ד"ה נתמלא זקנו) תימה דבפי הקורא את המגילה (מגילה כד.) אמרינן קטן קורא בתורה ואינו פורס על שמו ולא יורד לפני התיבה ולא נושא את כפיו, משמע הא הביא ב' שערות יורד לפני התיבה ונושא את כפיו, וי"ל דכשהביא ב' שערות יכול לירד לפני התיבה, אבל ליעשות שליח ציבור קבוע או להתפלל אינו נעשה עד שיתמלא זקנו. ע"כ. וכ"כ שם הר"ן (ה:) וכתי' שכן השיב רב נטרונאי ז"ל. וכ"כ הרא"ש במגילה (פי"ג ס"י ט"ו).

וז"ל הרמב"ם (תפילה פי"ח הי"א) אין ממנין ש"צ אלא גדול שבציבור בחכמתו ומאמץו, ולא היה זקן הרי זה משובח ביותר וכו', ומי שלא נתמלא זקנו אע"פ שהוא חכם גדול לא יהיה ש"צ מפני כבוד הציבור, אבל פורס הוא על שמו משיביא ב' שערות אחר י"ג.

וכתי' הכס"מ דהרמב"ם מיישב האי דמגילה לפרוס על שמו, דקטן דוקא לא יפרוס וכיון שבה לכלל מצוה פורס, ומיחא אינו נעשה שליח ציבור לירד לפני התיבה עד שיתמלא זקנו. ויותר נ"י לומר דבכלל פורס על שמו הוא נמי עובר לפני התיבה, אבל לא יהיה ש"צ קבוע עד שיתמלא זקנו וכדברי המפרשים ז"ל. ע"כ.

והב"י (ס"י י"ג) הביא דברי הרשב"א בחידושו לחולין דאין ראוי קאמר, כלומר אינו ראוי שימנו אותו הציבור עליהן בקבוע ומשום כבוד הציבור, אבל לירד לפני התיבה לעיתים בשלא מינהו עליהם בקבוע נושא ויורד לפני התיבה. דיקא נמי דקתני ראוי להיות שליח ציבור, ולא כשר או יורד לפני התיבה. וכתב ע"ז שכי"כ **הרמב"ם** (ולפי זה אם חרד הציבור למחול על כבודם נראה שהרשות בידם. אבל הרא"ש כתי' (כלל ד' ס"י י"ז) דשמי שלא נתמלא זקנו יכול להתפלל באקראי כאחד מבני העיר שמתפלל כשיעלה על לבו, ובלבד שלא יתמנה מפי הציבור או מפי שליח ציבור הממנה אותו להקל מעלו ולהתפלל בעדו לשעות. ומשמע אע"פ שהציבור מוחלים על כבודם אין למנותו, וכן נראה ג"כ מדברי הרא"ש שכתב **הסו"ר** (ס"י י"ג ע"ג) ע"כ.

ולדינא כתב **בשו"ע** (ס"י י"ג ס"ח) בה"ל - אין ממנים אלא מי שנתמלא זקנו מפני כבוד הציבור, אבל באקראי משהביא ב' שערות יכול לירד לפני התיבה, ובלבד שלא יתמנה מפי הציבור או מפי ש"צ הממנה אותו להקל מעלו להתפלל בעדו לעיתים ידועים.

ומה שכתב מפני כבוד הציבור כלשון הרשב"א והרמב"ם, נראה דס"ל לדינא דאם הציבור רוצים למחול על כבודם שפיר דמי לקבלו, וכמו שכתב בב"י. וכן דייק **בט"ז** (ס"ק ב') מהמחבר. אלא שכתב לתמוה דודאי כבוד הציבור בזה הוא כבוד שמים, שמתכוונים לכבוד השם יתברך בשליח ציבור שהוא ראוי להיות מליץ בעד הקהל נגדו יתברך, ולא מהני מחילה בדברים אלו הנוגעים לכבוד שמים. ושכן מוכח ממה שכתוב בפרק הניזקין (גיטין ס.) שאין קורין בחומשין ציבור מפני כבוד הציבור, ובש"י קמ"ג כתבו הפוסקים טעם דאין קורין בחומשין ציבור ולא זכרו טעם דכבוד הציבור, ואם איתא דמהני מחילה היה להם להזכיר טעם כד' שנלמד מזה מדהני מחילה. ואף **בה"ח** (שם) כתב להשיג על דברי הבי"ד דאף הרמב"ם והרשב"א לא מהני מחילת הציבור דאין פ"י מפני כבוד הציבור שהוא כבוד כבודם לפני אדם שתועיל בו מחילת הציבור, אלא פ"י שאין זה כבוד הציבור שישלחו לפניו יתעלה מי שאין לו הדרת פנים להליץ בעד הציבור, דאף לפני מלך בשר ודם אין לשלחין להליץ על הציבור לפני אדם הוא חכם גדול אי"כ הוא בעל צורה ויש לו הדרת פנים שנתמלא זקנו, כ"ש לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. והכי משמע בשו"ע שהתחיל בלשון הרמב"ם וקא מסיים בלשון הרא"ש, ולפי מה שהיה מפרש בדברים בב"י

שמעתא אליבא דהלכתא מו"ק וראש כולל הוראה רמות

האם מחללין שבת ומפסיקים תפילת י"ח כדי להכנס לחדר מוגן

א. חובה להנצל ולהציל מסכנה. ב. לסמוך במקום סכנה על הרוב שמסתמא לא יפגע. ג. עוד בענין הני"ל / לסמוך או על שלוחי מצוה אינו ניזוקין. ד. גדר מיעוט דחיי"ב במקום פק"י / על פי הסטטיסטיקה אין סכנה. ה. הוראה כללית שלא לחלל עלולה לגרום פק"י. ו. היתר לחלל מפני סכנה האם תלוי בחיוב להתרחק ממנה. ז. הוראת גדולי הדורות.

א. חובה להנצל ולהציל אחרים מסכנה

פסק הרמב"ם (רוצה פי"א הי"ד) "כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו וליוהר בדבר יפה יפה שגא' השמר לך ושמור נפשך, ואם לא הסיר ביטל מ"ע וכו'". וכן פסק **השו"ע** (ח"מ ס"י תכז ס"ח). ומשמע דאיכא איסור תורה בזה. וכן נקטו **המרמח"ט** (ח"מ ס"י כ"א אות ה), **העמק דבר** (דברים פי"ד פס"י טו) ועוד.

אלא דצ"ע שהרי **הרמב"ם** (רוצה פי"א הי"ח) גופא כתב דהרהר בדברים אסורי חכמים מפני שיש בהם סכ"ג, ואלו הן: לא ישתה מים מגולים שמא שתה מהן נחש וכו', ע"כ. משמע שאין אלא איסור דרבנן. וכן הביא **בלבוש** (יו"ד ס"י קטז אות א).

ועל כרחק לחלק בין היכן שהסכנה ממשית די"ל דאסור דאין, לבין היכן דאיכא רק חשש דאסור מדרבנן. ועל כרחק לומר כן דא"כ נמצאו דברי **הלבוש** סותרים, שהרי לעיל כתי' שהוא איסור מדרבנן, ומאיך בחו"מ ס"י תכ"ו (אות יא) כתי' שהוא מה"ת. וכן **האג"מ** (ח"מ ס"י ח"ב ס"י עז) כתי' לחלק שהעשה והלאו שהביא **הרמב"ם** הני"ל הם מה"ת, אבל כשיש רק חשש סכנה אסור מדרבנן. ולא רק דאיכא איסור להסתכן, אלא אף מצוה איכא להציל עצמו ואחרים מן הסכנה ואפי' מחללין שבת עבור זה דכתיב 'וחי בהם' וכתוב 'לא תעמוד על דם רעך', וכו' **מש"ש המ"ב** (ס"י שבת ס"ק ד' וס"ק ה). ולא רק סכנה ודאית דוחה את השבת אלא אף ספק סכנה דוחה, וכמ"ש **השו"ע** (שם ס"ה וס"ה שבת ס"ה א). וע"י **בשמעתא עמיקתא** גליונות ס"ג וק"י. וע"י עוד לקמן.

ב. לסמוך במקום סכנה על הרוב שמסתמא לא יפגע

אלא דיש לדון בגדר סכנה, דהרי מבואר **ביומא** (פ"ד:) דבמקום פק"י לא הולכים אחר הרוב. וכן פסק **השו"ע** (ס"י שבת ס"ה ב). אלא דע"י **ביבמות** (י"ב:) דתני רב יבבי קמיה דר"נ שלש נשים משמשות בתוך כ"ו דברי ר"מ וחכ"א אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו בשום שגא' שומר פתאים ה'. ועיי"ש **בתוס'** (ד"ה שלש). ותמה **המהר"ש** (ח"מ ס"י נח) לדעת חכמים איך תכנס אי"י לחשש סכנה. ומסיק שם דס"ל לחכמים דע"פ רוב אין חשש ואף דאין הולכין בפק"י אחר הרוב, היינו ברובא, דכל דפריש וכו' דהוי רק ספק. משא"כ ברוב גמור שבטבע, גם בפק"י סמכינן ארובא. ועוד **דביומא** (שם) הקילו משום דאתחזיק ישראל באותה חצר והקביעות נשאר במקומו. ועוד דהתם היה סכנה ודאית, והספק אם הוא ישראל וחייבים להצילו, אבל היכא דהספק בגוף הסכנה סמכינן ארובא. ועיי"ש שכת' שלפ"ז היכן שיש סכ"ג עפ"י הרופאים, לכ"ע יש להקל, ע"כ. ולפי דבריו יש מקום לדון בנ"ד דדלמא חשיב כספק בגוף הסכנה כי כשאנו דין על גוף פרטי, רחוק הדבר שיפגע.

אלא דע"י **קובץ שעורים** (כתובות אות קלו) שכת' דהתם סמכינן על שומר פתאים היינו כי אין אדם חייב להמנע ממנה דרך ארץ, וכמילא הוי כידו לשמור את עצמו ואז שמור מן השמים, אבל היכא שבידו להזהר אינו בכלל פתאים, ואם לא ישמור את עצמו הוא מתחייב בנפשו ולא יהא משומר מן השמים, ע"כ. ולפי דבריו י"ל דה"ה בני"ד דחייב לשמור ע"ע.

ג. עוד בענין הני"ל / לסמוך או על שלוחי מצוה אינו ניזוקין

ועיי' **בברכות** (ג:) דתנן דאפי' נחש כרוך על עקבו לא יפסיק תפלתו. ואמרו **בגמ'** (ג:) אמר רב ששת לא שנו אלא נחש אבל עקרב פוסק. מיתבי נפל לגוב אריות אין מועדין עליו שמת נפל לחפירה מלאה נחשים ועקרבין מיעדין עליו שמת שאני התם דאגב איצטא מוקץ. ופרש"י עקרב פוסק - נוטל, לפי שהעקרב מסוכן לנקוץ יתור משנחש מוכן לעיניו. אגב איצטא - כשנפל עליהם ודחקם הזיקוהו, וכו'. ופירש **ה"י יונה** (כא.) ד"ה ואפ"ל דאע"פ שאין לו להפסיק ולדבר אפילו הכי יכול ללכת כדי שישליכנו מעלו שלא מצינו הליכה שנקראת הפסקה בשום מקום. וכן פסק **בשו"ע** (או"ח ס"י קד ס"ג א ג' וא"ע ס"י י"ז ס"ג ט). ופירשו **הרמב"ם** (פירוש המשניות שם) ו**הרע"ב** (שם) דדוקא נחש שרוב פעמים אינו נושך אינו פוסק אבל עקרב פוסק. וכת' **המאירי** (שם ס"ה אמר המאירי) דה"ה לנחש במקומות ששניכתם סכנה, ע"כ. אלא דצ"ע דהרי מבואר לעיל דלא אזלינן בפק"י אחר הרוב, ועיי' **בט"ז** (ס"י סו ס"ק א) ו**ומ"א** (ס"י קד ס"ק א) שנקטו באופן פשוט שאסור להסתכן אף כדי למנוע הפסק בתפלה. ו**בהגהות הב"ח** (שבת קכ"ז), **בהגהות חו"י** (שבת קכ"ז) ו**בקי"ג** (שבת פי"ג ס"י ב אות ד) מבואר דהיכן דשבת נדחת מפני חשש פק"י ה"ה דמפסיקין בתפלה. שו"מ **בזו"מ ציון** (ס"י קלו ד"ה והנה כל) שהרוב מהגמ' **בבמות וברכות** דלעיל דהא דקיי"ל אחר הולכין בפק"י אחר הרוב היינו דוקא ביש ודאי סכנת נפש לפנינו, כגון שנפל עליו הגל דאז חוששין אף למיעוטא דמיעוטא, אבל בשעתה אין כאן פק"י רק שיש לחוש לסכנה הבאה בזה אזלינן בתר רובא כמו לענין איסורא. ועיי"ש שכתב דאם לא נאמר הכי איך מותר לירד לים ולצאת למדבר שהם מהדברים שצריכין להודות על שצולו ואיך מותר לכתחלה לכונס לסכנה ולעבור על נשמרתם מאוד לנפשותיכם אע"כ כיון דבאותה שעה שהולך עדיין ליכא סכנה הולכין אחר הרוב, ע"כ. ומבואר דס"ל כסברת **המהר"ש** דלעיל.

אולם ע"י **במ"א** (ס"י שטו ס"ק ב) שכת' דנחש ועקרב שיע"פ הרוב הם ממייתין מותר להרגן וכוונת אף לשיטת הרמב"ם דס"ל דמשאצ"ל חייב עליה כי יש בה משום חשש פק"י, ואף במקום שאין ממייתין מותר לדרסן. **בבב"א דאף היכן שרוב אינם ממייתין מותר אף לפי הרמב"ם** כי יש משום חשש פק"י, עיי"ש **במ"א ובשעה"צ** (אות עג) וע"י מש"כ **בשמעתא עמיקתא** גליון תקס"ז. ומבואר דלא **כהמהר"ש** ו**הבנין ציון** אלא דאף בכה"ג לא אזלינן בתר רובא. [אלא דלפי מש"כ להלן אות ח' שיש לחלק בין ההיתר לחלל שבת במקום פק"י לבין איסור להכנס לסכנה יש לדחות ראייה זו, אלא שמדבריהם משמע שאין לחלק בזה]. והרא"ש שהביא הבנין ציון דאם לאו איך מותר לירד לים כו', ועיי' **בנו"ב** (יו"ד ת"ג ס"ה ט) שכת' שמוותר לירד לים וכדו' אע"פ שיש בזה משום סכנה כי הוא לצורך פרנסה, ולצורך זה התורה התירה כמבואר בש"ס דאמרו "אליו הוא נושא את נפשו מפני מה זה עלה בכבש ונתלה באיין ומסר עצמו למיתה לא על שכוונו כו", אבל מי שאין עיקר כוונתו למחיתו ומתאוות לבו הוא הולך אל מקום סכנה הרי זה עובר על נשמרתם מאוד כו', ע"כ. והביאו **האבני"ז** (או"ח ס"י תכז אות יא). וכ"כ **הקרן אורה** (מו"ק ד' ד"ה שוב). ולפי דבריו יש לדחות ראיית **הבנין ציון**. וע"י **בשמעתא עמיקתא** גליון ק"י לענין טיול במקום שיש חשש סכנה.

אלא דשמא יש לחלק בין דרגת הסכנות, דהרי משמע מהנו"ב דמייירי בסכנה גדולה ועיי"כ אפי' כשאינה לפנינו יש לחוש לה, משא"כ בסכנה רחוקה יותר די"ל דבכה"ג מודה להבנין ציון (וע"י להלן אות ד' בשם הנו"ב). [ו**האג"מ** (ח"מ ס"י ח"א ס"י קד) כתי' שמוותר בכה"ג רק בחשש סכנה רחוק].

ועיי' **קובץ שעורים** (פסחים אות לב) שבאמת יישב מהא דנחש דכיון דרובין אין ממייתין הוי כלא שכיח היזקא וממילא יש לסמוך אהא דשלוחי מצוה אינו ניזוקין. וכדבריו נקט **הגרש"א זצ"ל** (מש"כ פ"ט מהג' ד) דהיכן דאין שכיח היזקא רשאי לסמוך דשלוחי מצוה אינו ניזוקין. וכבר קדם אותם בזה **השואל ומשיב** (ח"מ ס"י רנד ד"ה והנה ראיית). ושוב עירוני שכן מבואר **בעצי ארזים** (אה"ע ס"י יו ס"ק קכב). וע"י **בהליכ"ש** (פי"ח מהג' ה). וע"י עוד **ברש"ש** (שם) ו**במהזהר אברהם** (יו"ד ח"ב ס"י יט ד"ה ובאמת).

ויצא דמה שמבואר בגמ' בברכות שהעומד בתפלת י"ח ונחש כרוך על עקבו כיון דלא שכיחא היזקא לא יפסיק תפלתו בדיבור, דאמרינן שלוחי מצוה אינו ניזוקין. ומי"מ בהליכה שרי אינו יכול לכוון בלא"ה וכונ"ל בשם **הרבינו יונה**, אבל היכן דשכיחא היזקא לא אמרינן שלוחי מצוה אינו ניזוקין כמבואר **בפסחים** (ח-ת-פ-ג). ועיי' **ברשב"ש** (רס"א ד"ה תענין ד"ה וואם יזיי"ש) שפסק דאסור להסתכן עבור קיום מצוה היזקא. והביאו **בפסחים** (ת-ת-ת-ת-ת-ת) ו**בשו"ע** (אה"ע ס"ה ע"ה א). וכ"כ **בקובץ שעורים** (שם) וע"י **בשמעתא עמיקתא** גליון פ"ח. וע"י עוד **קובץ שעורים** (תתבותות שו"ע) דכל זה בשאר מצות אבל בת"ת סמכינן אשלוחי מצוה אף היכן דשכיח היזקא. אולם דעת **הגרש"א זצ"ל** (הליכ"ש פי"ח מהג' ט"ז) דלדין שאין הכוונה טהורה כ"כ אין לסמוך ע"ז.

